

Statut Lige kotara ninskoga.

Na poziv sveučilišnoga profesora dra Matije Murka, koji je potporom bečke akademije pošao da proučava muslimansku narodnu epiku te život i krajeve, u kojima se je ona razvila, sudjelovao sam prošlih praznika samo na njegovu putovanju po Kotarima u Dalmaciji. Jednoga dana mjeseca rujna stigismo automobilom g. Kažimira Perkovića, župnika u Polači, koji se također zanima za narodne umotvorine te koji je još kao gimnazijalac znao da bilježi narodne pjesme. Dogovorismo se s mladim župnikom, da ćemo se sutradan u Benkovcu sastati. Ovamo je on donio sa sobom i statut Lige kotara ninskoga, koji bijaše našao u obiteljskom arhivu pok. Pavla Vlatkovića, trgovca i posjednika u Novom gradu. Zapaziv odmah važnost toga statuta zamolih g. župnika, da mi dozvoli da prepisem statut, jer da bih ga želio objelodaniti, a on mi na to obreče, da će mi sam prijepis u Zadar poslati. Iza nekoga vremena zaista i dobih taj prijepis, ali uvidjeh, da je vrlo nužno, da dođem do originala. Stoga se za praznika oko Svih sveti odvezem u Polaču, odakle se s originalom povratih u Zadar, na čemu i ovdje g. župniku najljepše zahvaljujem. Iz originala načinih prijepis, koji dalje dole priopćujem.

Dosele nepoznati statut Lige kotara ninskoga¹, ako navodi u uvodu stoje, vrlo je važan već poradi svoje drevne starosti, jer bi mu začetak imao da pada gotovo u doba narodne dinastije. Prema tome ovo bi bio ne samo najstariji dosad poznati hrvatski statut i kodeks narodnoga prava, nego i najstariji statut na hrvatskom tlu uopće. U uvodu se naime samoga statuta kaže, da je začetnik Lige, da župa župu ima kaštigati za krađu, bio Budisav Bogdan, ban Like i Krbave, a kako se po vladanju kotara ninskoga i po svim banovinama događala velika krađa, to da su svi ovi zakoni „upisani po dopuštenju kralja Stipana Ugarskoga na 23. novembra 1103.“ Iz toga bi uz oznaku starine statuta slijedilo, da je Koloman poslije krunisanja u Biogradu na moru (1102.) svoga sina Stjepana učinio posebnim hrvatsko-

¹ Dosele bijaše samo poznat: Popis običajnoga prava za teritorij između Zadra i Nina iz g. 1551. i 1553., koji bijaše prvobitno sastavljen jezikom hrvatskim, ali se dosele taj sastavak nije našao, nego se samo sačuvala dva rukopisa u prijevodu talijanskom. Članci se tu bave porodičnim pravom, odnošajem između kmeta i gospodara, obrađivanjem vinograda, prodajom posjeda, medašnim pravom i t. d. O kaznenom pravu, kako kaže dr. V. Bogišić, „nema skoro ni riječi“. Glavni je dio ovoga

običajnog prava sastavljen 12. veljače 1551. u Novomgradu, a dodatak, u kome se govori o naknadi poljskih šteta i prisvojenju nečije stvari, nosi nadnevak 20. ožujka 1553. — Isp. V. Bogišić, Spomenik narodnoga običajnoga prava iz XVI. vijeka. Rad 1 str. 229 i 230. Iv. Strohal, Statuti primorskih gradova i općina str. 118. i 119. Thallóczy, Hrvatsko običajno pravo od g. 1551. i 1553. Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegov. 1906 str. 31—36.

dalmatinskim kraljem¹, označujući time političku nezavisnost kraljevstva hrvatskoga, jer su ovi zakoni upisani po dopuštenju kralja t. j. hrvatsko-dalmatinskoga kralja Stjepana, koji je bio rodom Mađar, pa se zato nazivlje „ugarskim“. Drukčije je tumačenje ovoga mjesta nevjerovatno, jer je poznato, da je ugarskim kraljem do g. 1116. bio Koloman. Spomenu li se ponajstariji naši statuti na pr. statut otoka Korčule, kojemu je najstariji dio sastavljen g. 1214., statut dubrovački sačinjen g. 1272., zakon vinodolski g. 1280 (1288.), statut grada Zadra g. 1305., statut otoka Brača g. 1305., statut grada Spljeta g. 1312., statut grada Trogira g. 1322., otoka Hvara g. 1351² itd. — onda se tek jasno vidi, koliko bi ih starinom nadmašio statut Lige kotara ninskoga. Ustanove njegove valjda su bile pisane jezikom hrvatskim, jamačno glagolicom, pak bi prema tomu taj prvi hrvatski zakonik ujedno imao biti i najstariji datirani spomenik hrvatske proze.

O obnovi se ovoga statuta, kako u uvodu piše, počelo raditi „na 11. ottubra 1305.“, jer „*opet* vidismo mnogu krađu . . . *počesmo i opet* činiti istu Ligu s dopuštenjem gospode bnetačke i gospodina Marka Koke, kneza ninskoga³“. U tu svrhu bjehu sazvani kapetani i suci „od svih selov . . . vladanja ninskoga“, koja ponovno stupiše u savez, pak „na 9. novembra 1306.“ obnoviše „Ligu kotara ninskoga.“ Ova Liga i zakoni bjehu ponovno potvrđeni „na 1. denara 1474“ od Markiola Mikeli, providura i kapetana generala od mora.

Po zaključku dakle samih hrvatskih kapetana i sudaca „od svih selov . . . vladanja ninskoga“, kojima se imena i prezimena u statutu navode kao i imena sela (pišemo sve kapetane i sudce i od koi selov koi bihu)⁴, bila bi 1306. ova Liga obnovljena i zakoni utvrđeni, te kapetani i suci svjesno kažu „a sada slide *naši zakoni* i obljube, kako koi ima biti kaštigan i suđen za koe dilo, koi kako bude sagrišiti s' koim uzrokom“. Prema ovim se riječima na prvi mah vidi, kako su kapetani i suci zajednički po svom uvjerenju stvarali odnosno obnavljali zakone, te da ovaj statut sadržava kazneno pravo, pak stoga mu već i u naslovu stoji: „Libar od kaštiga i pokaranja“. Statut ovaj narodnoga kaznenoga prava ima usve osamdeset ustanova, prema kojima se imalo suditi krivca u raznim slučajevima. Kako se dobro pazilo, što će ući u ovaj statut, te kako se statut s vremenom popunjavao prema

¹ To je već jasno dokazivao i napis na prednjoj strani staroga evangelistara, što se čuvao (sada ga više nema) u arkivu crkve Sv. Šimuna u Zadru, koji je pisan po svoj prilici g. 1105. Tu između ostaloga stoji: Colomano Ungariae Dalmatiae et Chroatae almifico regi vita et victoria. Stefano clarissimo *regi nostro* vita et victoria. Prema ovomu je očito, da se tu Koloman spominje kao kralj Ugarske, Dalmacije i Hrvatske, a sin se njegov Stjepan nazivlje „našim kraljem“ t. j. posebnim kraljem Dalmacije i Hrvatske, pak se tako u isto doba razlikuju dva kralja: opći i posebni. — Isp. Bianchi, Zara Christiana, Zara 1877 str. 538 i 539. Klaić, O krunisanju ugarskih Arpadovića za kraljeve Dalmacije i Hrvatske. Vjesnik hrv. arheol. društva n. s. sv. VII 1905 str.

109. Šišić, Kralj Koloman i Hrvati str. 87 i 88. Karlić, Gundulićev Vladislav i Osman po prijepisu Ludovika Ferovića. Dio prvi str. 415.

² Iv. Strohal, Statuti primorskih gradova i općina. Str. 8, 9, 21, 25, 53, 55, 57, 100 i 101.

³ Nin je zapravo koncem 13. i početkom 14. vijeka bio u vlasti bribirskih knezova Šubića. Isp. Klaić, Bribirski knezovi od plemena Šubić str. 55, 59, 63, 76, 82 i 86.

⁴ I u vinodolskom zakoniku sastaje se u svrhu ustanovljenja statuta 1280. (1288.) satnici (ovdje kapitani), popovi i suci iz svih sela Vinodola, od kojih se nekima navode ne samo imena nego i prezimena. Isp. Monum. hist. iur. IV str. 4.

raznim zgodama i iskustvu, lijepo pokazuje predzadnja odredba u statutu: „Ako se ukrade u gradu ali u selu, ali blizu grada ali sela, koga bude bliže mista, da plati grad, ako e u gradu ali bliže grada, ako li e u selu ali bliže sela da plati selo...“, jer da nije moguće, da tko to nije vidio, čuo ili da za to ne zna. U samom se statutu kaže: „Ovi kapitul mučno uzesmo i mučan je“. ali je uzet, jer „istinu najdosmo nakon dva godišta“, pak se u tu svrhu navodi i opisuje konkretan slučaj, što se dogodio g. 1307.

U uvodu se samoga statuta kaže, da su „zakoni ozdola upisani“ g. 1103., obnovljena da je Liga odnosno zakoni (1305.) 1306., a to da je „opet potvrđeno na 1. denara 1474.“ Prema tomu je jasno, da ovaj uvod potječe iz redakcije statuta poslije g. 1474., a budući da se tu spominju i tri rata s Turcima, imala bi ta redakcija odnosno uvod biti dakako još mlađa¹. I sam jezik pokazuje na mlađu redakciju: redaktori naime odnosno prepisivači obično mijenjaju jezik prema svome govoru, da ga učine razumljivim dotičnome kraju, pak tako se i najstariji statuti u novijim redakcijama mogu prikazivati u duhu savremenoga jezika. Novčane su kazne u statutu za starije njegovo doba prevelike, pak je lako moguće, da su se u mladim redakcijama statuta i mijenjale prema tomu, kako je i vrijednost novca s vremenom padala.

Prijepis je ovoga statuta učinio g. 1744. Ivan Vlatković „arkižakan Nina i v(ice) parokian u Novome gradu a za držati pri sebi i svojih poslidnjih u kući svojoj u Novome gradu“. Ivan Vlatković potječe iz vrlo ugledne i imućne novigradske obitelji Vlatkovića od oca Vuka. Ivan se dao na učenje teologije i službu oltara, pa ga 24. kolovoza 1717. zaredi za djakona Nikola Dražić, biskup ninski, koji ga je dne 24. srpnja 1718. zaredio i za svećenika u crkvi Sv. Kate u Novom gradu. Biskup ga ninski Bernard Dominik Leo posla odlukom od 18. siječnja 1723. na župu u Posedarje, ali već 13. svibnja 1728. bijaše imenovan vicežupnikom (viceparokijanom) u Novom gradu kao zamjenik i pomoćnik župnika Tome Šalinovića. 20. rujna 1741. imenova ga biskup ninski Ivan Fridrik Ursinus Rosa izvanjskim vikarom mjesta Novigrada odnosno njegova okruga sve do kraja Bukovice sa nekim pravima, da rasuđuje civilne parbe, a u kriminalnim da saslušava svjedoke. Možda ga je to i potaklo da prepíše spomenuti statut, kojega se jamačno morao i držati kod vođenja povjerenih mu istraga. U časti izvanjskoga vikara ponovno bje potvrđen odlukom od

¹ Turci su iza pada Bosne (1463.) i Hercegovine (1482.) sve većma provaljivali prema primorju dalmatinskom, koje od g. 1420. bijaše u vlasti republike mletačke. Tako već g. 1499. ljuto poharaše Turci polje zadarsko i ninsko, a Nin se nađe u takovoj pogibelji, da je biskup opatice ninske poradi opasnosti preselio u Zadar. G. 1501. zaprijeti ponovno Ninu od Turaka takova pogibao, da se je senat mletački pobojao već za moći zaštitnika ninskih sv. Marcele, Azela i Ambrozija, te odredio, da se prenesu u Zadar. Ninjani se nato uvelike uzrujaše, te plaćući moljahu pretora, da prijenos obustavi, što ovaj i učini. Ovaj se je put Nin jedva obranio od žestokih napadaja

turskih. (Farlati, *Illyricum sacrum* IV p. 224). Poslije katastrofe na mohačkom polju (1526.) bjehu turske navale na današnju Dalmaciju (ondašnju južnu Hrvatsku) sve žešće, te 1527. pade Obrovac, a 1537. Klis i sve zemlje do Neretve osim mletačkih pomorskih gradova i otoka Turcima u ruke. Iste godine padoše Turci ponovno pod Zadar, pak taj put dade senat, da ne bi Turci našli jaka zakloništa u zadarskom polju, odakle bi mogli udarati na grad, porušiti samostan sv. Ivana Krstitelja, u kome stanovahu Trećoreci. (Farlati V str. 127). Jedva se može vjerovati, da se nije Nin i za ovih napadaja nalazio u teškom položaju.

3. listopada 1743., u kojoj ga nazivlju kanonikom teologom i arhidjakonom ninskim. Poslije smrti župnika Šalinovića bijaše g. 1754. imenovan pravim župnikom u Novom gradu, a umro je 17. travnja 1766.¹

Rukopis je čitljiv i dosta lijep, pisan na odebljem papiru, a sastoji iz deset listova, koji su ušiveni u omot od sivoga papira. Format je sveska 28 cm visine, a 19.5 cm širine. Od ovih 10 listova prvih je šest u desnom gornjem uglu označeno brojem. Na prvih je pet listi prepisan „Libar od kaštiga“, a ostalih pet listova je prazno. Na listovima se ne nalazi jednak broj redaka, nego se ponajviše njihov razmjer kreće između 34 i 39, dok je na pročelnoj strani tek 31 redak, a na četvrtom listu s prve strane 41. Prijepis je obavljen, kako se vidi, velikom pomnjom te je samo na prvoj strani drugoga lista u 14. redu odozdo jedna riječ precrtana. U prijepisu se bilježi slovo: *ç* za *č* (*çovik* = *čovik*, *çegliad* = *čeljad*), *ch* i *chi* za *ć* (*Kostovich* = *Kostović*, *hochie* = *hoće*), *gh* za *g* (*Lighe* = *Lige*, *drughi* = *drugi*), *gi* i *y* za *j* (*giaram* = *jaram*, *giare* = *jare*, *giedno* = *jedno*, *naydosmo* = *najdosmo*, *koya* = *koja*), *gli* i *gl* za *lj* (*pogliu* = *polju*, *sabgliu* = *sablju*, *nepriateglstvo* = *neprijateljstvo*), *gn*, *gni*, *ny* za *nj* (*gniue* = *njive*, *poslidgnih* = *poslidnjih*, *gnie* = *nje*, *pokaranya* = *pokaranja*) *ar* za *r*, kad je samoglasnik (*sarp* = *srp*, *varç* = *vrč*), *sc* za *š* (*sctetu* = *šetetu*); *u* za *u* i *v* (*duora* = *dvora*), *x* za *ž* (*xupa* = *župa*), *ij* za *i* (*sijn* = *sin*), za *ii* (*kançelarij* = *kančelarii*), za *j + i* (*stojj* = *stoji*, *zataij* = *zataji*), *z* za *c* i *z* (*sitnizu* = *sitnicu*, *zakon* = *zakon*).

Slijedi: Statut Lige kotara ninskoga uz tumač nekih manje poznatih riječi.²

Libar od kaštiga i pokaranja za pomankanja, od starine učinjen kako slidi i iskopian godište gospodinovo 1744.¹

Iskopia prip: gn: D. Ivan Vlatković, arkižakan od Nina i v. parokian u Novome gradu a za držati pri sebi i svojih poslidnjih u kući svojoj u Novome gradu.

Budisav Bogdan, ban od Like i Krbave bihu početak i najprvi od Lige, da župa župu ima kaštigavati za krađu, a budući pod vladanje ninsko po rasuduću velike krađe, koja se činjaše po vladanju svih banovina i kotara ninskoga i po svoj kraljevini, s ovimi zakoni ozdola upisani po dopuštenju kralja Stipana Ugarskoga na 23. novembra 1103, kako se uzdrži u kančelarii ninskoj u libru ali va volumu Marka Koke, kneza ninskoga, i od njega potvrđeno i po mnogo ostale gospode bnetačke. Koi zakoni od Lige bihu saranjeni od nas od triu rata s' Turcima i pak postavljeno u kančelarii, za neka se ova obljava i ova oblasta, dopuštena od privedroga principa, ne izgubi iz kančelarie, a kopia se hoće uzdržati u nas, zašto e vele vridna i ugodna gospodi i nami, da svaki miruje i svaćie da smirom stoji, da se toliko zlo ne čini po naših mistih. I tako najdosmo, da smo svi veće mirni nego bihomo, koliko se zlo činjaše, tako da postavismo ova pisma i zakone ove Lige na 11 ottubra 1305 po ratu carevom silom, pokle se opet vratismo na svoja mesta i kuće i pake opet vidismo mnogu krađu. I počesmo i opet činiti istu Ligu s dopuštenjem gospode bnetačke i gospodina Marka Koke, kneza ninskoga, s ovim prvim

¹ Bilješke su o don Ivanu Vlatkoviću izvadene iz obiteljskoga arhiva pok. Pave Vlatkovića, a poslao mi ih je g. župnik Kažimir Perković, kojemu i na tom ovdje lijepo zahvaljujem.

² Zališna velika slova zamijenjena su malima a interpunkcije su metnute prema smislu.

dopuštanjem i oblašću i zakoni svimi, kako se ozdola ima upisati i viditi. Tako zapovidasmo i počesmo istu Ligu i pisasmo sve kapitane i sudce od svih selov, koji tu biše po imenu i pridivku ovoga vladanja ninskoga; tako da u ime Boga i prislavne Divice Marije, majke njegove na 9 novembra 1306 mi kapitani i sudci zapovidasmo Ligu kotara ninskoga i njegova vladanja, da svaki po jedan od kuće ima doći pod penu L. 5 na svakoga neposlušnoga bez gracie. Pišemo sve kapitane i sudce, i od koji selov koji bihu, kako nam je i opet potvrđeno na 1 denara 1474 od prislavnoga gospodina Markiola Mikeli, providura i kapitan đenerala od mora, za moći zle ljude i lupeže kaštigavati, koji budu krasti ali koje zlo činiti, s ovimi obljubami i naredbami ozdola upisani a od gospode potvrđeni i gospodina kneza. I tako slidi:

Kapitan Petar Hrastovac od sela Karnice; sudac Šimun Miletin od sela Podvršja. Sudac Jakov Meštović od sela Buljpatin; sudac Toma Nonković od sela Milogostine; sudac Jadrij Vojvodić od sela Ambroščine; sudac Jakov Jović od sela Krbavča. Ovo su bila sela pod Radovin grad, a Radovin tada biše raseljen, koji e bio pod vladanje ninsko. Sudac Toma Kostović od Gruhov; sudac Anton Bralić od sela Jasenova; sudac Jakov Jelinić od sela Sutmije; sudac Petar Vrtača od sela Poljica; sudac Ivan Mutković od sela Blata; sudac Matij Miletović od sela Barbinje; sudac Ivan Pavlović od sela Zatona; sudac Vuko Živoević od sela Privlake; sudac Ivan Marasović od sela Škvrljevine; kapitan Bartul od sela Klanic; sudac Petar Kundik od sela Zlovšan; kapitan Martin Bilić od sela Novoseaca; sudac Lazo Lazarić od sela Goplja; sudac Todor Tonković od sela Briščane; sudac Mihovio Subotić od sela Vira i kapitan Petar Baraković od grada Nina, čovik starac od godišta 101 i miseca 3 i dva dni. A ostala se sela raseliše ovoga rata mimošasnoga, jere tako volja Božja bi. A sada slide naši zakoni i obljube, kako koji ima biti kaštigan i suđen za koe dilo, koji kako bude sagrišiti s' koim uzrokom. I tako slidi:

(1) Koi ukrade vola, budi kaštigan sedam; sedmoga gospodaru i njegovu tradbu¹.

(2) Koi ukrade kravu, junca, tele, sve sedam za jedno i svako sedmo gospodaru i njegovu tradbu i napridak od krave².

(3) Koi ukrade ralo, lemeš, crtalo, budi kaštigan za svako ovo imenovano L. 50 i čoviku njegovu tradbu i dangubu i da mu se plati ono, što mu je ukradeno.

(4) Koi ukrade kolo, jaram, ključ ali koje skare aliti vam žagre³, ošicu,⁴ budi kaštigan za svako ovo imenovano L. 30 i čoviku tradbu njegovu i dangubu.

(5) Koi ukrade teljig, gužvu malu ali oračicu⁵, ostan, branu, jaram, štožer krošnje, ali čivare⁶, budi kaštigan za svako L. 10.

(6) Koi ukrade konja, kobilu ali ždribe, budi kaštigan L. 300 i čoviku njegovu tradbu i njegove konje da se plate.

(7) Koi oguli konju rep, budi kaštigan L. 30 i da pita tri puta proštenje u gospodar, i ako bi bia koji muštuluk da plati.

(8) Koi bi odapea iz bukagia⁷ ali iz veza konja, kobilu, tovara ali koe ostalo živo, budi kaštigan L. 20 i škodu, ako bi se koja učinila, i njegovu tradbu.

¹ Trošak.

² To jest što ona unaprijed oteli.

³ Žagre su ili drvene cjepanice, procijepljene s oba kraja, ili dvije daske klinom sastavljene, a spajaju ojiće (oje) na lisu kod pluga.

⁴ Osovina, na kojoj su kotači na plugu.

⁵ Gužva na kolicima, koja spaja plug sa lisom.

⁶ Tralje (krošnje kažu u Srijemu i u Bačkoj). Isp. Iveković-Broz: Rječnik I. str. 587.

⁷ Saponi, kojima se konju noge sapinju.

(9) Koi ukrade tovara, tovaricu, pule¹, budi kaštigan sedam za jedno a sedmo gospodaru i njegovu tradbu.

(10) Koi ukrade brava, ovcu, šilježe², janje, jarca, kozu, kozle, sve po sedam za jedno i čoviku da se plati njegovo i njegovu tradbu.

(11) Koi ukrade prasca, prasicu, praščiče, sve sedam za jedno i čoviku njegovu tradbu i napridak, ako bi bia.

(12) Koi ukrade pivca, kokoš, pipenje, tuke, guske, golube, patke, sve sedam za jedno i gospodaru njegovo i njegovu tradbu.

(13) Koi ukrade čipe³, grablje, L. 6 i čoviku tradbu.

(14) Koi pokrade jamu⁴ šenicom, žitom, prosom, ali u kućah koim ostalim žitom ali sočivom, budi kaštigan za svaku kvartu sve po sedam, sedmu gospodaru i njegovu tradbu.

(15) Koi pokrade haljine u kućah, budi kakove se hoće, sve po sedam za jedno, svaku sedmu gospodaru i njegovu tradbu.

(16) Koi pokrade kov ali prstenje, srebro ali koje zlato, ali pineze, sve sedam za jedno i čoviku njegovo i njegovu tradbu.

(17) Koi pokrade kuću, ali užge čeljad u njoj, ali pobie čeljad po kući, zato ima skočiti sva Liga za moći ga gospodi dati u ruke i sve njegovo u porob u Ligu ali va u obljubu, što ima mala i velika, doma i u polju, i sidbon i s' trsjem.

(18) Takoer koi razvaliža⁵ brod ali pobie po njemu, takoer se njima ima učiniti i smaknuti takove zle ljude i naplaćivati ljudske tradbe.

(19) Koi ukrade seno ali slamu, ševar, sve sedam za jedno i čoviku njegovu tradbu.

(20) Koi bi požga seno, slamu, ali ševar, sve po sedam za jedno i čoviku njegovu tradbu.

(21) Koi pokrade drva ali koe ostalo drvje, kakvo me drago budi, budi kaštigan L. 30 i čoviku da vrati štetu i tradbu.

(22) Koi ukrade broskvu⁶, luk, ljuticu⁷, salatu, tikve, mlune⁸, četrunje, smokve ali ostalo voće po vrtlih ali po trsjih, budi kaštigan L. 30 za svaku ozgor imenovanu; ako li e veće štete, budi kaštigan veće i čoviku tradbu i šćetu da mu plati.

(23) Koi ukrade grozdje, bob, čičvardu⁹, ripu — L 30 i čoviku njegovu štetu.

(24) Koi ukrade šenicu, žito snopom, sve sedam za jedno i čoviku štetu.

(25) Koi potare šenicu, žito, proso, trsje, bobe, grahe ali koju ostalu sidbu, budi koja mu drago, L 30 i čoviku da se plati šteta i njegova tradba što se štima¹⁰.

(26) Koi ukrade brod ali lađu, budi kaštigan L. 200 i čoviku njegovu štetu.

(27) Koi skašinaju ali razvaližaju brod i biu mornare, ali koi brod potope ali razbiu, budi kaštigan za svaku libru po sedam, ako li bi dato knezu u notu, da se Liga ne pača; ako li knez dađe u Ligu, budi kaštigano, kako ozgora i kanceliru njegovu tradbu od procesa i mornarom njihovu štetu; ako li su ubieni, sve u porob a njih u galii, za neka svaki s mirom stoi i žive.

¹ Mlado magare.

² Mladi ovan ili mlada ovca, što se u proljeće ojagnjila, u jesen se zove šilježe.

³ Vile od sijena.

⁴ Jama, u koju se u slučaju pogibli izvan kuće skrivala hrana,

⁵ Opljačka.

⁶ Kupus.

⁷ Ljutika.

⁸ Dinja.

⁹ Vrst sočiva.

¹⁰ Procijeni.

(28) Koi bude privesti frustire¹ ali lupeže ali soldate ali koi kontrabant² — L. 300.

(29) Koi bi (ih) priveza u tuđu brodu ali lađi, gospodara ne pitajući, da se gospodaru plati njegova tradba; ako li bude s njegovom voljom, budi kaštigan koliko i oni, koi su zlo učinili.

(30) Koi bi pustia iz obora ali vam dvora blago budi kakvo se hoće, tere se učini šteta ali se pokrade — L. 300 i da plati čoviku škodu svu.

(31) Koi bi pustia brod ali lađu za neprijateljstvo, ali izdade soldatom ali koim ostalim ljudem — L. 300 i da plati sve tradbe čoviku i zlo, koe je učinia.

(32) Koi ukrade ulište s' čelami, L. 20 i čoviku da plati štetu i tradbu.

(33) Koi ukrade koš³ u trsju ali van trsja, maštel, bačvu ali koi drugi sud, budi kakov se hoće, L. 30 i da plati čoviku njegovu štetu.

(34) Koi ukrade šenicu snopom za opaliti, ali kitom da im bude za žarak⁴, L. 25 i čoviku štetu.

(35) Koi bi kosia draču ali trnj okolo trsja ali njive, ali bude koi razvaljiva međe ali zide razvalia ali plot, L. 200 i da čoviku načini njegovu štetu, koju je učinia.

(36) Koi ukrade taklje⁵, ali i bude vani goriti, ali lozje, koje ustiču, ali snešeno na naručaje⁶, L. 20 i čoviku štetu.

(37) Koi ukrade sedlo, samar ali samarnicu⁷ od tovara, L. 10 i da plati škodu.

(38) Koi ukrade veslo, jaram⁸, sohu⁹, pajol¹⁰ ali koju drugu stvar od broda, L. 20 i čoviku štetu.

(39) Koi istrese tuđe vrše na ribah ali na sipah, ali obajde mriže ali parangal¹¹, L. 30 i čoviku ribu i štetu, koliko bude učinia.

(40) Koi bi otvoria tuđe jaže¹², L. 40 i čoviku ribu, koliko puti otvara, da plati.

(41) Koi ukrade vršu ali smeži¹³ za dešpet¹⁴, ali koi bi razvalia jaže, L. 30 i čoviku štetu, i ima platiti i korist, koju bi ima od vrše ali jaža.

(42) Koi bi ukra mriže ali parangal, L. 100 i da plati svu štetu čoviku i mriže i parangal.

(43) Koi ukrade sikiru, zubaču, kosir, srp, klobuk, kapu, klišta, motiku, škare, rasnicu¹⁵, kosor¹⁶, teslu¹⁷, vile, buzdohan, bat, driveni čavlikov, kljun, mih, vrnjicu¹⁸, vrč, bukaru, kaba, buricu¹⁹, otakač²⁰, tratur, kota, lopiž²¹, sito, sitnicu, ožeg, komoštre, gradele, dlito, svrda mali ali veliki, šetku²², stativu²³, macolu, obruče, veze²⁴ ali koju

¹ Strance.

² Kriomčarenje.

³ Sud (sprava) za gnječiti grožđe.

⁴ To jest da je mogu na plamenu opržiti.

⁵ Potporanj za lozu.

⁶ Naramak.

⁷ Magareće sedlo.

⁸ Poprijeka greda na lađi, na kojoj su utvrđene sohe za vesla.

⁹ Rašlje.

¹⁰ Posuda, kojom se crpi voda.

¹¹ Sprava za ribarenje s udicama, koje su traskasto na špagu obješene.

¹² U vodenice kao žlijeb kuda voda teče (Iveković-Broz: o. c. I. 476); ovdje: ograda za lovljenje ribe.

¹³ Zgnječi.

¹⁴ Prkos.

¹⁵ Motičica za okopavanje povrća.

¹⁶ Veliki kosir za draču.

¹⁷ Sprava za dupsti drvo.

¹⁸ Sprava za prenašanje grožđa od panja do koša, gdje se gnječiti; ili: mala mješinica.

¹⁹ Drvena posuda za piće.

²⁰ Velik, širok a onizak kabao, što rabi pri otakanju vina.

²¹ Zemljan sud (lonac).

²² Šestilo drveno.

²³ Stan tkalački (Iveković-Broz: o. c. II. 465 i 470).

²⁴ Vrbove mladice, kojima se vežu krajevi obruča.

drugu stvar budi kakova se hoće, ali zataji koju stvar od ovih, L. 30 za svaku ovu pisanu i čoviku njegovo; ako li bi bila koja druga stvar od robe, ima se veće kaštigati kakova e koja roba.

(44) Koi bi kreja¹ a drugi sahranjiva, L. 60 za male stvari a za velike L. 100 i čoviku štetu da se plati.

(45) Koi bi ima junaka² ali koga drugoga od kuće, tere kreja a zna, L. 300 i gospodaru budi podložan pod štetu, koi e pokrađen.

(46) Koi krađe vino, rakiu, maslo, očat, med, muku ali koju drugu stvar, L. 30 i čoviku škodu.

(47) Koi ukrade pušku, mač, sablju, koplje, bandiru ali koju ostalu stvar od oružja, L. 100 i čoviku štetu, i ako bi s tim oružjem učinio koje zlo, budi podložan poda nj.

(48) Ako se čovik koi komoda³ s' lupežom za krađu prvo Lige, da e dobro učinjeno prvo tužbe, ma da je oblihan čovik kazati lupeža i da lupež plati u Ligu, L. 12 bez niedne gracie, i da se priseže prid svom Ligom, da veće ne će krasti, i ako se potle najde, da je sve njegovo u porob, toliko za čudo⁴ koliko za malo, i da se da gospodi u ruke.

(49) Ako bi čovik pogodja lupeža po sriči, tere upita lupeža, da (li) ga je pokraja a lupež zatai, paka čovik po sožbini najde, sve njegovo u porob i čoviku njegovu štetu.

(50) Koi bi pokra kruh iz peći, malo ali vele, ali po kućam, sve sedam za svaku glavu i L. 10.

(51) Koi bi priskočja brazdom, motikom jedan drugomu zemlje, ali primaka vrtle, ali oborom, ali kućom, ali jedan na drugoga vodu pustia, ali u selim ali na njivam — L. 30 i da čoviku načini kako e pria bilo.

(52) Ako bi jedan drugomu pošćetja trsje za saditi, L. 30 i da čoviku plati što se štima šteta.

(53) Ako bi koi pomelja⁵ travu oko sidbe u livadam, u gaji i mistih afitanih i gdi su motke metnute, ali ševar pokositi, ali u druga mista zabranjena bratinska ali sađena, L. 30 i da škodu plati.

(54) Ako bi čovik čovika priinia ali zania pinezi, robom, žitom, vinom ali budi kakvom stvarju se hoće, a na dobroj viri ali kojom trgovinom, tere paka čovik da ima pravde svrhu svoga, L. 100 i da čoviku plati sfu njegovu štetu za njegovu neviru.

(55) Ako bi koi nameća stine na njivu ali na trsje, ali koju smet, ali razora pute ali razvalia, ali koje ulice općinske, L. 30 i da načini čoviku kako je i pria bilo.

(56) Ako bi koi nametnija smet prid kuću ali na kuntradu⁶ ali u koje misto gdi nie prilično, L. 10 i da sve očisti kako je pria bilo.

(57) Ako bi kapitan ali sudac taja lupeža, ali koju tužbu, ali koje zlo se u kom selu čini od krađe, L. 100, zašto krađu vazda e triba da Liga sudi kako e zakon.

(58) Ne mozi sudci suditi na sudu ni mlađi, kada se ima tužba na njega, na seljanina, ni govoriti za nj; ako bi što govorja, budi kaštigan kako dionik za lupeža govoriti.

¹ Krao.

² Svaki onaj, koji je sposoban za oružje.

³ Sporazumi.

⁴ Veliko.

⁵ Povaljao.

⁶ Ulicu.

(59) Koi bi čovik ali žena zataja lupeža, L. 20, zašto neka se zao čovik ne tai, i jošter ako e koi dionik, ali jija ove krađe, da ima s' lupežom biti kaštigan.

(60) Budimo obligani svako godišće čistiti pute, vode, lokve po jedan put za naše potrebe, pod penom gradom i selom svakomu svoje po L. 25 za svaki put.

(61) Ako bi bila koja proklama¹ ali koja zapovid gospodska ali koje druge zapovidi, da imamo poslušati našu gospodu i njihove zapovidi, kako pravi sudc'.

(62) Ako bi gospodin knez da ali zapovida, tere posla da sudimo njegove ke kverele² ali da ih škodimo³, jesmo obligani suditi mi sve, što nam zapovidi i dopusti.

(63) Koi bi se krivo prisega ali beštema, ali koi brat brata opsova do poštenja, tere može biti koje zlo, L. 30 i da pita prošćenje; ako li e koja psovka žestoka, budi kaštigan veće, kako se bude viditi sudcem.

(64) Ako di se po zgodi koi brod ali vašelo⁴ razbio pod koim selom, da se ima udriti u zvono i svaki poteći na pomoć za rekuperati⁵. A ako bi koi od toga što ukrao malo ali vele, L. 100, za neka se svaki čuva tuđa i koi gine.

(65) Ako bi koi čovik ali žena reka do poštenja komu, da mu žena gre po zlu putu i dila s' drugim, najprvo od potrebe je, da mu prova⁶, kako je. Ako li ne prova, od potrebe je, da se oblaže⁷ prid svom Ligm tri puta i da je kaštigan L. 400 i ženi da kupi suknju, košulju, pokrvaču aliti vam tumban⁸ za nje poštenje, zašto tute gre glava i veće krvi.

(66) Ako bi koi divojku ali udovicu usilova, valja činiti da ju uzme i u Ligu L. 100. Ako je ne uzme, groša 30 a udovici ali divojci groša 40 za ruho.

(67) Ako bi koi unesa⁹ divojku ali udovicu bez volje očeve ali materine, tere se tužili Ligi, budi kaštigan ženik L. 100 a svaki svat L. 20, za neka je svaki otac i mati voljan dati svoje rođenje gdi bude Božja volja.

(68) Ako bi bila dva tere silovali divojku ali udovicu, oni prvi, koi e učinia grih, ta(j) da ju vazme, a oni drugi da ju naruši¹⁰ i u Ligu obadva L. 100.

(69) Ako bi koi požga ili užga pšenicu ali drugo žito u kladnji, za svaki snop po sedam i da plati čoviku štetu i sve njegovo u porob kako skašinu.

(70) Ako bi koi pogulia sad, tere dozna ono godišće, da mu ima iznova nasaditi na spize¹¹ njegove; da ako li dozna drugo ali treće godišće, ima mu za toliko nasaditi i u napridak ali korist, koja bi se imala, ima platiti, a u Ligu L. 200.

(71) Koi bi posika trsje ali mace¹² pod grozdjem, da plati svu štetu i L. 200 u Ligu i što se štima šteta; ako se ne bude moći, ima se u napridak ostaviti.

(72) Ako bi koi uzima ždrib od zemalja ali od kuća ali vrtlov, ali trsje ali druge stvari, ali se namita drug na druga, L. 50 u Ligu i čoviku da se vrati što je uzeto od zemalja ali od šta drugoga.

¹ Objava; proglas.

² Tužbe.

³ Utjeramo (na pr. dug).

⁴ Brod; korablja.

⁵ Spasiti.

⁶ Dokaže.

⁷ Pita oproštenje.

⁸ Jašmak (ženska povezača).

⁹ Odveo.

¹⁰ Da joj dade ruho.

¹¹ Troškove.

¹² Duži rez loze.

(73) Koi bi ne obslužia naše sentencie ali mandate, nitko se ne ima tužiti, zašto svakome biti će uzeta pena bez niedne gracie.

(74) Koi bi za lupeža govorila ali njega brani, budi podložan oni koi ga brani pod štetu, koju je on učinia lupež. Zašto se zovu dionici od lupeščine, i ako se među to pričanje¹ učini koje zlo, koi brani budi kaštigan sve ono zlo i L. 200 saviše a lupežu se sva njegova pravda, kako bude ku krađu činia, takova će (biti) i pravda.

(75) Ako bi lupež koi brani, tere dao uzrok čoviku pokradenom, a o tome čovik nie ni mislia, tere u tome pričanju izašlo na boj; ako bi udria lupež ali onoga, koi ga brani, čovika pokradenoga stinom, drvom, motkom ćulumon² do krvi ali do modrice, da nie stvar, koja bi mogla gospodi pojti, ali puškom ali drugim oružjem, budi kaštigan groša 20 za male stvari, a za velike se stvari ima dati gospodi u ruke, i da plati čoviku svu štetu; ako li bi pomicali puškami ali sabljami a ne udriili a braneći lupeščine, groša 10 i štetu; ako li po srići čovik pokradeni udre lupeža ili koi ga brani do modrice ali do krvi, nego L. 6; zašto je nevolja čoviku pokradenu braniti se i govoriti, a ob tome ne misleći, a ako li se koji ubie, to imadu viditi gospoda.

(76) Ako bi se koi pripozna u vola, kravu, konja i kobilu, tovara ali koje drugo živo, budi kakvo se hoće, ali robu koja se hoće, da ima vratiti robu ali živo pripoznana i u Ligu groša 5 i čoviku njegovu tradbu i dangubu, kako kapitani najdu, i ako li bi bila svrhu ove koje stvari ozgar upisane pravda, budi podložan sve ove spize i dangube i tratnje i sve ostalo, a u Ligu groša 10; ako bi bila koja stvar od Lige ali zapovid, budi pena ona uzeta za neposluh.

(77) Ako bi čovik na čovika reka, da ga je pokra, a istina ne bi bila, ima se tri puta oblagati prid svom Ligmom a u Ligu L. 100 i veće nigdar ne mozi biti sviodok ni dobar čovik ni da mu je virovano, nego da e lažac.

(78) Ako bi koi brat zaviknuja, ali se u zvono udriilo, da su lupeži u selu, ima svaki poteći za lupežom, i ako bi se moglo uhititi, ali u jednu kuću sarnati,³ za poznati koi e po imenu, i ako bi se pozna, na Ligi mu ima pravda biti, i da nišće nie ukrao a u kredi je ufaćen; budi kaštigan L. 100 i da se za nj ufati koi poruk⁴, da već ne će krasti; a koi ne bi pošā niti se skočia za lupežom, budi podložan pod zlo a da zna, i kaštigan kako i lupež; zašto se to zovu dionici s lupežom.

(79) Ako se ukrade u gradu ali u selu, ali blizu grada ali sela, koga bude bliže mista, da plati grad, ako e u gradu ali bliže grada, ako li e u selu ali bliže sela, da plati selo, onako kakva bude krađa ali zlo, zašto ne može biti, ja tko nie vidia, ali da tko ne zna, ali da tko nie izda tu krađu ali to zlo učinjeno.

Ako pake pokle se plati ta krađa, tere se najde ta(j) lupež pokle bude telareno od Lige ali ti vam proglašeno, budi sve njegovo u porob, i ostalo kako se bude sudu viditi; ako li sam lupež dojde ter se osvadi⁵ kapitanom ali sudcem,

¹ Prepiranje, pravljanje.

² Malim topuzom.

³ Sagnati.

⁴ Jamac.

⁵ Oda (otkrije).

budi kaštigan kako i ostali lupeži za onu krađu, koju bude učinia, i da se plati iz njegovga, što bude grad ali selo stratia za tu krađu.

Ovi kapitul mučno uzesmo i mučan je, ma zašto istinu najdosmo nakon dva godišća. Ukrade se u Novoseaci jedna jalovica tusta Matiu Ražnjeviću, koi staše južnie strane sela; koja bi ukradena iz dvora i ne znaše tko e ukrade. A sjutra dan ima biti Liga što jest u nedilju¹ na 21 ottubra 1307 i ta(j) Matij tuži se Ligi, da mu je ta jalovica ukradena i kaže sve svoje pravice ovi čovik na pravu². I tako oni od Lige porugivau se s' njime i govorahu, biše li kako tusta: tata kako bi e se naisti. To čujući njegov sudac Šimun Ugarković, koi tada biaše, gdi mu se rugaju budući pokrađen, zašto biše čovik duševan, usta na noge i reče: Kapitani i sudci poštovani! dajte da moje selo Novosejaci to plate, zašto to ne može biti, da tko ne zna, da siromahu čoviku ne gine njegovo, neka ostali svist imaju. I po ti način skočiše kapitani i sudci i udilje poslaše svoje mlade, da imadu kupiti na svaku kuću po dvi libre. Mlađi pojdoše u Novosejace i počеше kupiti, nigdi po volji a nigdi po silom. Meju tu kupljačinu poteče Juko sin Mihe Plastinovića i reče svome ocu: Čako ne plaćajmo mi! Bogme je sinoć kasno jedan čovik u bilu ogrnut bijaše u kući Marka Prtenjače. A Marko Prtenjača biaše mlađi, koi to kupljaše. I ti kada dojde Matiu Ražnjeviću³ da plati te dvi libre, to pomenu Matij Prtenjači, da hoće znati, tko je sinoć u njega bio u bilu. Tote⁴ se počеше vrlo pričati i rekoše: hodimo prid sudce! i tako pođoše. A kad biše prid sudcim, sudci po svidočbi rekoše, da se opravda Marko Prtenjača, a pokle upitaše dite sudci, i dite reče kako e i ocu reklo, da biše čovik ogrnut u bilu biljcu u Marka Prtenjače, i to dite ne imaše nego deset godišća; to ti se Prtenjača vrlo brani, ali ne može najti svidoke ni poručbine za se, i brani se za čudo vrimenta, kako se brani svaki krivac. Videći kapitani i sudci, da veća smutnja raste govoreći jedan za drugoga i braneći zle ljude, ustaše se kapitani i sudci i rekoše svojim mlađim i svoj Ligi, pod penu groša 30 da svi med sobom ovoga čovika imamo povesti u pržun⁵. I tako svi jednokupno skočiše i činiše ga voditi med sobom, i tako vodeći ga, kada bihu na prvome mostu od Nina, reče Marko Prtenjača: Stanite poštovani sudci i kapitani, molim vas, i vi ostala draga braćo prostite mi za ovi put; hoću vam sve kazati, kako je i što bilo. I rekoše mu, da mu je prosto da kaže. Tada reče Prtenjača: Eh braćo, sinoć dojde, da ga Bog ubie, u mene Juko Jučarević iz Gorice i tu kravu ukrade, i odagna ju tja, veće ne znam, što je od nje učinio niti dila imam, niti ga čekam niti znam veće malo ni veliko. I kako to čuše kapitani i sudci i sva Liga, svi zaviknuše: u pržun nevirnika, u pržun nevirnika! I tako ga povedoše knezu a š njime udilje u pržun. I knez pisa da ima dojtj ormanica⁶ po nj i dojde tretji dan, i povedoše ga u Zadar i bi metnut u galiu i u njoj umri prvo godišća. A Liga sve udilje toga puta uze u porob, i bi tu velik rasap, zašto svega dosti imaše. I zato svak o svome neka žive.

I od toga vrimenta uzesmo ovi kapitul i svi mu se kuntentasm⁷, zašto najdosmo istinu, da su to i naši stari pria nahodili i sada se najde i vazda će to biti.

¹ 21. oktobra 1307. bila je subota a ne nedelja.

² Po istini.

³ Prezimenâ Prtenjača i Ražnjević i danas ima u selu Polači.

⁴ Tu.

⁵ Zatvor.

⁶ Brod.

⁷ Zadovoljismo.

I od tada poče svačie s mirom stati i jedan drugoga čuvaše i kuću i blago, i u selu i u polju; zašto ne može nigda biti ni u gradu ni u selu, da tko nie vidia ali čuja ali da tko zna, ali da tko nie izda. I tako ta(j) kapitul obljubismo.

(80) Koi bi kapitan ali sudac, ali čovik ali žena, da je u gradu ali u selu, da se je učinilo špure¹, tere se udavilo a ne da na znanje, budi kaštigan L. 100. A onoga, koi bi udavia, sve u porob, toliko ženi koliko ocu, i gospodi dat ji u ruke.

Finis coronat opus.

Dr. **Petar Karlič.**

¹ Mule.